

KIESWIJZER 2025 BESTRIJDINGSMIDDELEN

Oktober 2025

Analyse verkiezingsprogramma's landelijke politieke partijen op onderwerp bestrijdingsmiddelen, biodiversiteit en stimuleren duurzame vormen van landbouw.

Inleiding

Op 29 oktober aanstaande vinden de landelijke verkiezingen plaats. De gekozen Tweede Kamerleden hebben een belangrijke rol in het vaststellen van het beleid aangaande bestrijdingsmiddelen. Voor de burger die zich zorgen maakt over het gebruik van bestrijdingsmiddelen is het belangrijk te weten hoe de diverse politieke partijen denken over de reductie van bestrijdingsmiddelen, of er ook aandacht wordt besteed aan de bescherming van omwonenden, stimuleren van de biologische landbouw of pleiten voor betere toelatingsprocedures. Vandaar dat PAN-NL de verkiezingsprogramma's van de belangrijkste politieke partijen heeft beoordeeld op de onderwerpen bestrijdingsmiddelen, biodiversiteit en wat er instaat over het stimuleren van duurzame vormen van landbouw.

Onderwerpen

Bij het beoordelen van verkiezingsprogramma's van de diverse politieke partijen en hun standpunten is gekeken naar de volgende onderwerpen.

1. Staat in het programma expliciet de noodzaak om het gebruik van pesticiden of bestrijdingsmiddelen terug te dringen?
2. Wordt in het programma ingegaan op welke manier de doelstelling van 15% biologische landbouw in 2030 gerealiseerd gaat worden. Staat er in het programma een concrete doelstelling voor de biologische landbouw. Worden er concrete stappen gepromoot, zoals biologisch voedsel in overheidskantines, ziekenhuizen en kinderdagverblijven?
3. Wordt in het programma ingegaan op de verminderde biodiversiteit, mede als gevolg van het gebruik van pesticiden, en worden maatregelen opgenomen voor herstel.
4. Wordt in het programma de blootstelling van omwonenden aan pesticiden besproken, en verbeteringen opgenomen zoals bufferzones of spuitvrije zones of niet spuiten in de buurt van scholen, kinderdagverblijven, woningen?
5. Staat in het programma de noodzaak dat het huidig landbouwsysteem van voedsel produceren drastisch moet veranderen, minder gebruik van chemische middelen (bestrijdingsmiddelen, kunstmest), meer gebruik van slimme technologie, enz.

6. Wordt in het programma gesproken over een verbod van bepaalde middelen, zoals glyfosaat, PFAS-pesticiden of PFAS houdende bestrijdingsmiddelen, Kandidaten voor vervanging (de meest schadelijke bestrijdingsmiddelen)?
7. Wordt in het programma de tekortkomingen in de toelating besproken en de noodzaak voor betere testen (neurotoxiciteit, cocktails, biodiversiteit)
8. Worden in het programma residuen van pesticiden besproken en de blootstelling aan cocktails, en zijn maatregelen opgenomen die de blootstelling verminderen?
9. Staat in het programma dat in waterbeschermingsgebieden het gebruik van pesticiden afgebouwd of verboden moet worden?
10. Worden er in het programma strenge eisen gesteld aan de sierteelt (of eventueel zelfs een verbod).

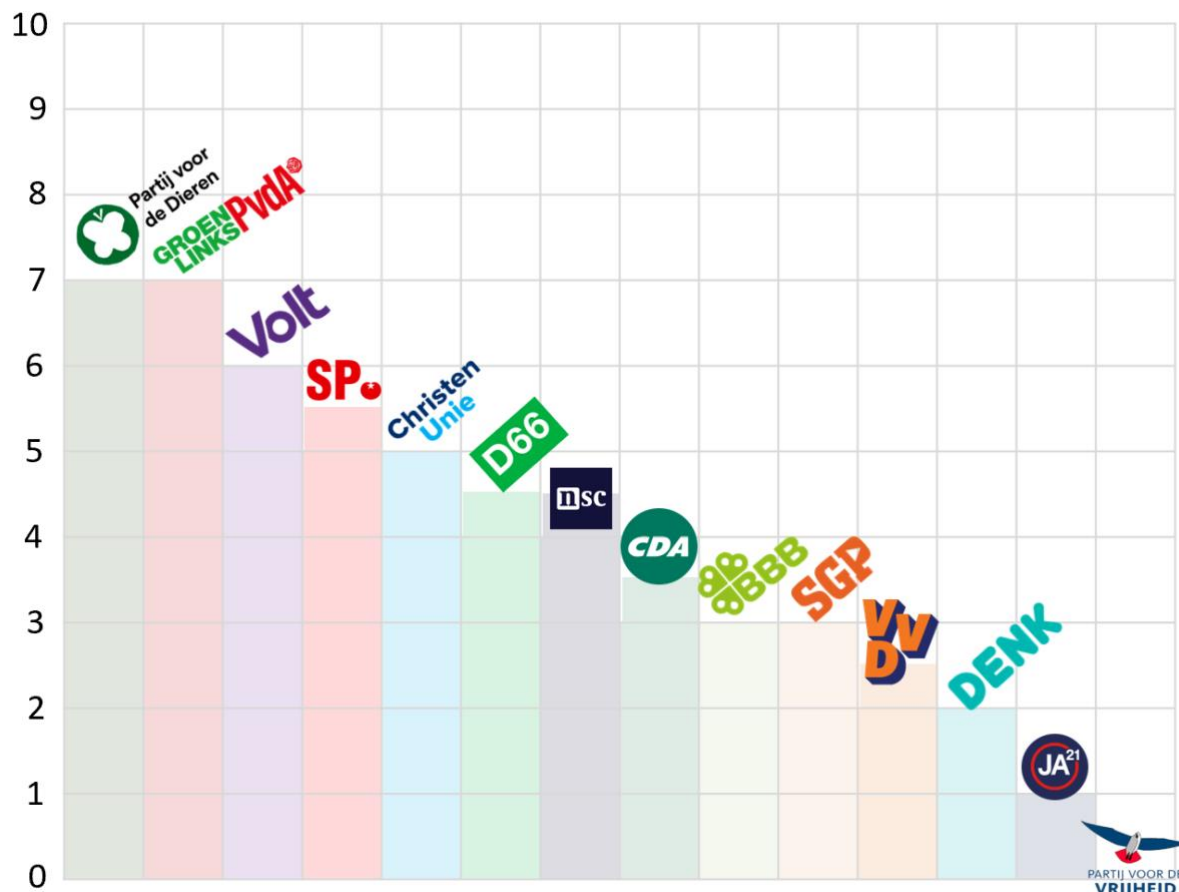
Wanneer in het programma aandacht wordt gegeven aan het desbetreffende onderwerp krijgt het 1 punt. In sommige gevallen wordt er wel aandacht besteedt aan het onderwerp, maar wordt dit niet of nauwelijks in direct verband gebracht met het gebruik van bestrijdingsmiddelen of worden er geen maatregelen genoemd. In die gevallen kreeg het onderwerp een 0,5 punt. Als er geen aandacht besteed werd aan het onderwerp kreeg het geen punt.

Er is gekeken naar 10 verschillende onderwerpen. In totaal waren er dus maximaal 10 punten te verkrijgen.

Resultaten

In Bijlage 1 zijn een aantal citaten over bestrijdingsmiddelen, die te lezen zijn in het desbetreffende verkiezingsprogramma. De resultaten zijn opgenomen in onderstaande diagram (zie ook Bijlage 2).

Overzicht van de partijen met het aantal behaalde punten van de maximaal 10 te behalen punten.

Conclusies

- Het overgrote deel van de onderzochte partijen besteden onvoldoende tot amper aandacht aan het onderwerp bestrijdingsmiddelen, aandacht voor omwonenden en stimuleren biologische landbouw in hun verkiezingsprogramma. Van de 10 punten die te verdienen waren, scoorden 11 partijen een onvoldoende (5,5 punt of lager). Slechts 3 partijen scoorden een voldoende.
- Over het algemeen besteden de partijen aan de linkerkant, zoals GroenLinks-PvdA, PvdD, Volt, D66, SP en de CU meer aandacht aan het onderwerp bestrijdingsmiddelen, bescherming van omwonenden, stimulering duurzame landbouw en biodiversiteit. Zo scoorde D66 4,5 punt, CU 5,0, SP 5,5, Volt 6 en GroenLinks-PvdA en de PvdD 7 punten. De laatste twee partijen hadden de meeste aandacht in hun verkiezingsprogramma's voor de onderzochte onderwerpen. Zo wilde GroenLinks-PvdA de inzet van chemische bestrijdingsmiddelen bij de sierteelt (o.a. de lelieteelt) verbieden, terwijl de PvdD vindt dat de gehele sierteelt (inclusief bloembollenteelt) vanwege de grootschalige inzet van bestrijdingsmiddelen verboden zou moeten worden. Ook besteden beide partijen inclusief SP, aandacht voor omwonenden en wil PvdD bijvoorbeeld extra spuitvrije zones rondom woongebieden en scholen.
- De rechtse partijen, zoals PVV (met 0 punten!), JA21 (1), VVD (2,5), BBB (3,0) besteden amper tot helemaal geen aandacht aan bestrijdingsmiddelen, maatregelen voor omwonenden, biodiversiteit enz. De noodzaak tot een reductie van de inzet van bestrijdingsmiddelen wordt bij PVV en JA21 helemaal niet genoemd. Ook is bij de rechtse partijen totaal geen aandacht voor omwonenden en staat er niets tot weinig te lezen over het stimuleren van biologische landbouw (uitgezonderd JA21). Ook Denk met slechts 2 punten en SGP met 3 punten scoorden erg laag.
- Bijna alle partijen hebben aandacht voor biodiversiteit en willen deze met maatregelen verbeteren. Alleen PVV, JA21 en Denk zeggen hier niets over.
- Ook spreken veel partijen over een noodzaak voor een duurzamere landbouw. Alleen in het programma van de PVV, de VVD en JA21 is hierover niets te vinden.
- Veel partijen willen iets doen aan het toelatingsbeleid en dan met name pleiten ze ervoor dat groene bestrijdingsmiddelen sneller worden toegelaten. Volt pleit voor het hanteren van het voorzorgprincipe (eerst moet iets veilig zijn, dan mag het de markt op) bij het toelaten van bestrijdingsmiddelen.
- Veel partijen willen dat er een verbod komt op schadelijke bestrijdingsmiddelen, zoals glyfosaat en PFAS-pesticiden. Alleen PVV, VVD, CDA, BBB, JA21, SGP en NSC zeggen hier niets over in hun programma.
- De meeste partijen hebben geen aandacht voor residuen of cocktails van bestrijdingsmiddelen op onze voedselproducten. Alleen de SP en SGP zeggen hier iets over in hun programma.
- GroenLinks-PvdA willen een verbod op chemische bestrijdingsmiddelen in en rondom natuur- en waterwingebieden.

Bijlage 1

Hieronder een aantal citaten over bestrijdingsmiddelen, die te lezen zijn in het desbetreffende verkiezingsprogramma. De volgorde is conform het behaalde aantal punten.

GroenLinks-PvdA

- We kiezen voor circulaire landbouw, waarbij we landbouw aanpassen op wat het land aankan. Dat betekent minder dieren per hectare en strenge regels voor schadelijke bestrijdingsmiddelen. Dat beschermt de gezondheid van omwonenden
- Voedsel van het land moet gezond zijn. Daarom komt er een verbod op chemische bestrijdingsmiddelen die schadelijk kunnen zijn. We verbieden per direct glyfosaat, PFAS-houdende bestrijdingsmiddelen en het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen bij lelieteelt. Ook komt er een verbod op chemische bestrijdingsmiddelen in en rondom natuur- en waterwingebieden.
- Van industriële naar duurzame landbouw. De jarenlange focus op schaalvergroting en intensivering heeft de natuur en boeren uitgeput. Het aantal boeren neemt af terwijl het aantal megastallen stijgt. Industriële landbouw is slecht voor ons klimaat, onze natuur, ons landschap, dierenwelzijn en onze gezondheid. We passen daarom onze productiecapaciteit aan naar wat onze natuur aankan.
- Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest wordt tot een minimum beperkt.
- Biologische boeren laten al jaren zien dat het produceren van gezond en hoogwaardig voedsel met een kleine voetafdruk mogelijk is. Wij zetten daarom stevig in op uitbreiding van de biologische landbouw.
- We planten op grote schaal nieuwe landschapselementen aan zoals houtwallen, bomen en bossen.

Partij voor de Dieren

- We staan zij aan zij met burgers in het hele land in hun gevecht tegen de ziekmakende vervuiling door landbouwgif
- Daarom zet de Partij voor de Dieren zich in voor veel meer natuur en het verbinden van natuurgebieden. Ook buiten de aangewezen natuurgebieden versterken we de biodiversiteit. Landschapselementen, zoals heggen en houtwallen worden hersteld, voor gezonde natuur en een divers landschap.
- Landschappen worden insect- en diervriendelijk ingericht om een ecologisch netwerk van leefgebieden en corridors te creëren.
- Er komt een verbod op landbouwgif. De land- en tuinbouw worden dus gifvrij. De controle op en handhaving van het gebruik van landbouwgif worden geïntensiveerd. De verkoop van bestrijdingsmiddelen aan particulieren wordt verboden.
- In en rondom natuurgebieden vinden geen vervuilende activiteiten meer plaats, zoals mijnbouw (waaronder gaswinning en zoutwinning) en gangbare sierteelt (vanwege het hoge landbouwgif- en kunstmestgebruik).
- De overheid koopt 100% plantaardig, biologisch en lokaal in voor alle publieke instellingen, inclusief scholen en zorginstellingen.

- Nederlandse boeren gaan primair werken voor het voeden van mensen in Nederland en omliggende landen. In plaats van het produceren van bulkproducten die de hele wereld over worden gesleept, leggen boeren zich toe op de productie van gezond voedsel dat zich onderscheidt op kwaliteit in plaats van kwantiteit.
- Gifgebruik in de landbouw zorgt voor grote schade aan onze leefomgeving. Het vervuult de bodem en het water. Het zorgt voor problemen met onze gezondheid. Het is heel schadelijk voor de biodiversiteit. En het leidt tot insectensterfte.
- Biodiverse, natuurinclusieve, biologische en regeneratieve land- en tuinbouw worden de norm, zoals strokenteelt, permacultuur, agrobosbouw (de combinatie van landbouw en bosbouw op hetzelfde perceel) en andere agro-ecologische systemen.
- We stoppen snel met de reguliere, giftige sierteelt, waarvan de lelieteelt de grootste gifgebruiker is. Bloembollen vallen ook onder de sierteelt.
- Totdat het gebruik van landbouwgif is gestopt, wordt het direct verboden in de buurt van woningen en scholen (minstens 500 meter afstand), openbare wegen, fiets- en wandelpaden en plekken waar mensen werken, kinderen spelen, dieren verblijven en natuurgebieden aanwezig zijn.

Volt

- De landbouw en visserij van nu legt een te grote druk op de natuur en brengt risico's voor onze gezondheid. Wij kiezen voor landbouw die eerlijker is voor mens en natuur. Biologisch en duurzaam.
- We zetten in op innovaties die de omschakeling naar biologische en natuurinclusieve landbouw stimuleren, zoals biopesticiden.
- Grondgebonden, biologisch, circulair en natuurinclusief boeren passen binnen onze visie, die gericht is op terugdringen van het gebruik van krachtvoer, kunstmest en pesticiden.
- Volt wil toe naar een belasting op bepaalde broeikasgassen (zoals onder meer CO₂ en methaan) en op het gebruik van (schadelijke) chemicaliën. Veel schade wordt nu nog niet belast, zoals het gebruik van pesticiden. Dit veroorzaakt schade aan de biodiversiteit en zou zo veel mogelijk moeten worden teruggebracht.
- De toekomst van ons eten is biologisch. Daarom streeft Volt ernaar dat 25% van de landbouw in 2030 biologisch is.
- De veiligheid van boeren en tuinders en de bodem- en waterkwaliteit moeten leidend zijn. Volt is daarom tegen het gebruik van glyfosaat en andere giftige bestrijdingsmiddelen. We willen dat Nederland tegen het afgeven van een Europese vergunning stemt.
- Daarnaast zijn we voorstander van het toepassen van een voorzorgsprincipe (eerst moet iets veilig zijn, dan mag het de markt op) voor alle stoffen. Dit geldt ook voor bestrijdingsmiddelen.
- Volt ziet een Europees landbouwbeleid waarin we subsidies voor grondgebruik afbouwen en boeren belonen die investeren in zaken als koolstofopslag, natuurherstel, klimaatmitigatie en -adaptatie en maatregelen ter bevordering van biodiversiteit.

SP

- Herstel van biodiversiteit, vergroening van stad en land.
- Boeren die duurzaam en diervriendelijk werken verdienen onze steun. In plaats van minder, willen wij meer boeren. Meer boeren die in balans produceren met natuur, milieu en landschap
- Landbouw kan een krachtige bondgenoot van de natuur zijn. Met gezonde bodems, schoon water en meer biodiversiteit bouwen we aan een toekomstbestendige landbouw. Zo zorgen we samen voor veilig voedsel, sterke natuur en een mooi landschap om trots op te zijn
- Stop schadelijke pesticiden. Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen wordt zo snel mogelijk afgebouwd. Glyfosaat wordt verboden. Internationale onderzoeken hebben een verband aangetoond tussen het gebruik van pesticiden en beroepsziekten zoals Parkinson. Er moeten directe maatregelen komen in gebieden waar dit speelt. Er komt onderzoek naar het verband tussen pesticiden en ziektes om boeren en omwonenden beter te beschermen.
- Eten wordt gezonder. We kijken bij bestrijdingsmiddelen niet alleen naar het effect op de gezondheid van ieder middel afzonderlijk, maar ook naar het effect van meerdere middelen samen.

CU

- We willen biodiversiteit behouden en versterken, en onze ecosystemen veerkrachtiger maken. Boeren en natuurorganisaties worden beloond voor het onderhoud van landschapselementen en het beheer van soorten en leefgebieden.
- Helaas is het huidige landbouw- en voedselsysteem door politieke en commerciële druk niet meer in balans met de omgeving en natuur. De ChristenUnie streeft naar een gebalanceerde landbouwsector: extensiever en met meer oog voor de natuur
- We zetten in op fors minder gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen en stellen daarom met de sector een reductiedoel op. Groene middelen moeten sneller beschikbaar komen.
- De toelating van gewasbeschermingsmiddelen door het Ctgb wordt in lijn gebracht met kwaliteitsnormen voor de natuur, water en volksgezondheid.
- We willen een gericht verbod op het gebruik van glyfosaat voor grasland en groenbemesters.

D66

- We kiezen voor landbouw die de bodem en het landschap herstelt, bijdraagt aan voedselzekerheid, ons waterbeheer en biodiversiteit sterker maakt en dierenwelzijn serieus neemt.
- D66 wil PFAS zo snel mogelijk verbieden. Het gebruik van milieubelastende bestrijdingsmiddelen stopt op termijn.
- Er is wetenschappelijk sterk bewijs dat sommige bestrijdingsmiddelen de kans op ziektes zoals parkinson vergroten. We dringen het gebruik van bestrijdingsmiddelen die het milieu belasten terug.
- Er komt 50.000 hectare extra natuur. Daarvoor breiden we het Natuur Netwerk Nederland uit. Bij al het ruimtelijk beleid houden we rekening met herstel van de natuur.

- Nieuwe kennis over bijvoorbeeld geluid, trillingen en schadelijke stoffen moet ook leiden tot scherpere normen als de gezondheid van mensen in gevaar is.

NSC

- Verder willen we landbouwgrond bestemmen voor maatschappelijke landbouw, met minder dieren en meer ruimte voor natuurherstel. Boeren ontvangen hiervoor een vaste vergoeding.
- In de akkerbouw is duurzaam bodemgebruik leidend. We steunen de sector bij innovaties om met minder water, energie, meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen een goede productie te halen.
- De tuinbouw en sierteelt in Nederland zijn van economische betekenis. De al ingeslagen weg van verduurzaming moet voortgezet worden. De sierteelt moet de komende jaren stevige stappen zetten op het terugdringen van pesticidengebruik en deze vervangen door middelen die vriendelijker zijn voor insecten en minder risico voor de volksgezondheid opleveren.
- We streven op EU-niveau naar meer natuurlijke gewasbeschermingsmiddelen en een verdere vermindering van antibioticagebruik bij dieren.
- In en rond Natura 2000-gebieden nemen we gebiedsgerichte maatregelen om natuur te behouden of te herstellen.
- Ook de uitspoeling van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlakte- en grondwater moet worden verminderd.

CDA

- We zetten in op de mogelijkheden van circulaire landbouw waarin de toepassing van organische reststof makkelijker wordt gemaakt. CO₂-intensieve kunstmest wordt daarmee vervangen door natuurlijke varianten zoals Renure
- Gewasbeschermingsmiddelen helpen boeren om een stabiele en veilige voedselproductie te garanderen. We vertrouwen op de wetenschappelijke en onafhankelijke beoordelingen van gewasbeschermingsmiddelen door het Ctgb en respecteren hun analyses en methoden, die zijn verankerd in Europese en nationale wetgeving. Een gezonde leefomgeving voor omwonenden waaronder boeren en hun gezinnen vraagt om zorgvuldig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Er komt meer ruimte voor geïntegreerde gewasbescherming en goed geteste biologische beschermingsmiddelen worden sneller toegelaten.
- Er komt een geborgde aanpak voor natuurherstel, in samenwerking met natuurbeheerders. Inclusief bijbehorend budget.
- We pleiten voor een verbetering van de omstandigheden voor natuurontwikkeling die daadwerkelijk bijdraagt aan biodiversiteit en natuur.

SGP

- Het Europese toelatingsbeleid gaat wat de SGP betreft op de schop. Brussel moet niet kijken naar het potentiële gevaar van een werkzame stof, maar naar de risico's in de praktijk. De toelatingsprocedure voor groene gewasbeschermingsmiddelen wordt ver snel en vereenvoudigd.

- De gewenste verduurzaming wordt niet bereikt door het verbieden van het ene na het andere middel, maar door weerbare teeltsystemen en inzet van precisietechnieken.
- Telers die werk maken van een weerbaar teeltsysteem met niet-chemische gewasbescherming en toepassing van precisie technieken krijgen meer ruimte voor inzet van corrigerende middelen mocht de nood aan de man komen.
- Er komen afspraken met supermarktketens om gewasbescherming ten behoeve van een perfect uiterlijk van groente en fruit in te perken.
- De overheid faciliteert veredeling van weerbare rassen en geeft ruimte voor nieuwe veredelings technieken, zolang soortgrenzen niet overschreden worden.
- Biodiversiteit maakt ecosystemen weerbaar. Deze flora en fauna hebben in een dichtbevolkt land bescherming nodig. In natuurgebieden, maar ook in dorpen en steden, en op het boerenland.

BBB

- Inzet (nieuwe) technieken. Om de milieuimpact te verlagen krijgen innovaties zoals precisie techniek, zaadcoating en inzet van gentechniek (CRISPR/Cas9) meer ruimte. Zo wordt bijvoorbeeld het vaker kunnen behandelen van een perceel met precisietechniek toegestaan, als het totale gebruik van een middel daardoor af kan nemen.
- Er komt een versnelde toelating van nieuwe biologische gewasbeschermingsmiddelen en zogenoemde groene middelen
- BBB wil in ruimtelijke plannen een combinatie van natuur, recreatie en biodiversiteit bevorderen.

VVD

- We willen een agrarische sector die past bij de draagkracht van de omgeving. Vervuiling en emissies willen we waar nodig dus verminderen.
- We vergroenen onze leefomgeving, zonder er één groot nationaal park van te maken.
- We kijken met optimisme naar ontwikkelingen zoals precisiefermentatie, kweekvlees en nieuwe genomische technieken zoals CRISPR-Cas. Maar de rigide toelatingsprocedures in de EU zorgen voor deze novel foods voor enorme belemmeringen. De overheid moet er alles aan doen om dit te stroomlijnen,
- We willen tevens Europese goedkeuring voor andere innovaties zoals duurzame vangstechnieken in de visserij, RENURE en groene gewasbeschermingsmiddelen.

Denk

- Bewezen en effectieve innovaties in de landbouw die tot vergroening leiden moeten worden ondersteund.
- Schadelijke stoffen en bestrijdingsmiddelen, zoals PFAS, worden sneller verboden.

JA21

- Extra middelen voor de beoordelingscapaciteit bij het Ctgb, zodat nieuwe gewasbeschermingsmiddelen sneller kunnen worden toegelaten.
- Biologische landbouw stimuleren.

Omdat wij de verkiezingsprogramma's in 2023 op bijna dezelfde onderwerpen hebben geanalyseerd kunnen we de uitkomsten uit 2023 en 2025 met elkaar vergelijken. Hieruit valt het volgende op:

- *D66 scoort dit keer veel lager dan in 2023. Was D66 met Volt in 2023 nog de hoogst scorende partij, in 2025 besteedt D66 veel minder aandacht aan de onderzochte onderwerpen.*
- *SP scoorde in 2023 vrij slecht (2 punten), maar in 2025 besteden ze veel meer aandacht aan bestrijdingsmiddelen. Nu scoren ze 5,5 punt.*
- *Ook GroenLinks-PvdA doet het in 2025 veel beter dan in 2023 (4). Ze zijn nu met Partij voor de Dieren de hoogst scorende partij (7 punten).*
- *Ook zie je dat in 2025 meer partijen aan de volgende onderwerpen meer aandacht besteden: verbieden van bepaalde bestrijdingsmiddelen (o.a glyfosaat); betere toelatingsprocedures; strengere eisen aan de sierteelt. Ook zien we nu twee partijen (SP en SGP) aandacht besteden aan de residuen en cocktails in hun verkiezingsprogramma.*
- *Over het algemeen zie je dat in vergelijking met 2023 de partijen meer willen doen aan de onderzochte onderwerpen m.b.t. bestrijdingsmiddelen, biologische landbouw, biodiversiteit enz.*

Bijlage 2

Overzicht van de partijen met het aantal behaalde punten van de maximaal 10 te behalen punten

	VVD	GL/PvdA	PVV	NSC	Denk	BBB	CDA	D66	Volt	SP	JA21	PvdD	CU	SGP
Noodzaak reductie bestrijdingsmiddelengebruik	1	1		1		1	1	1	1	1		1	1	0,5
Concrete doelstellingen voor biologische landbouw?		0,5							1		0,5	1		
Aandacht voor biodiversiteit + maatregelen	1	1		1		0,5	1	1	1	1		1	1	0,5
Aandacht voor Omwonenden + maatregelen		0,5								1		1		
Noodzaak voor een andere duurzamere landbouw		1		1	1	1	1	1	1	1		1	1	1
Verbod meest schadelijke middelen		1			1			1	1	1		1	1	
Verbeteren toelatingsprocedures	0,5			0,5		0,5	0,5	0,5	1		0,5		1	0,5
Aandacht voor residuen, cocktails										0,5				0,5
Geen gebruik (of afbouwen) van bestrijdingsmiddelen in waterwingebieden		1												
Strengere eisen aan de sierteelt (eventueel verbod)		1		1								1		
Totaal	2,5	7,0	0	4,5	2,0	3,0	3,5	4,5	6,0	5,5	1,0	7,0	5,0	3,0